

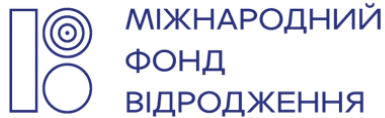

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

PAX AMERICANA VS PAX SINICA

menu à la carte

СЕРГІЙ ГЕРАСИМЧУК
ОЛЕКСАНДР КРАЄВ

Pax Americana VS Pax Sinica

Аналітична записка програми Російські та Білоруські студії Ради зовнішньої політики "Українська призма" в рамках проекту Інституційного розвитку аналітичних центрів за підтримки Посольства Швеції в Україні, Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE) та Міжнародного фонду «Відродження».

Автори:

Сергій Герасимчук, директор програми «Сусідство та регіональні ініціативи», Рада зовнішньої політики «Українська призма»

Олександр Краєв, директор програми «Північна Америка», Рада зовнішньої політики «Українська призма»

Вступ

Упродовж останніх років суттєво загострились відносини між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. Глобальне протистояння цих двох потуг дедалі більше стає фактором, що значною мірою впливає на формування нового світового порядку. Наразі передчасно стверджувати, що така конкуренція може народити насправді нову біполярну систему, проте існуючий паритет сил мультиполярного світу зазнає значних силових змін з укріпленням Пекіна та Вашингтона як основної осі протистояння.

Одним із ключових тригерів такого загострення стало президентство Дональда Трампа (2017 – 2021). Тоді як американський очільник зробив гаслом своєї передвиборчої кампанії та всього президентства «America First», Китай скористався нагодою, щоб оголосити свою претензію на глобальне лідерство. У той час, як Вашингтон заявив про вихід з Паризької кліматичної угоди, поставив під сумнів доцільність існування НАТО, розгорнув економічні суперечки з традиційними партнерами з ЄС, Пекін натомість продемонстрував включеність у глобальні справи, а лідер КНР Сі Цзіньпін під час саміту у Давосі у 2017 р. [заявив](#) про відданість ідеям глобалізації.

Сполучені Штати, безумовно, залишаються одним з ключових контрибуторів міжнародної безпеки, світовим економічним лідером та однією з провідних демократичних держав. Натомість Китай дедалі більше просуває власний порядок денний на міжнародній арені і пропонує державам світу своє «геополітичне меню»: набір пропозицій, ініціатив та форматів співпраці (у т.ч. галузевих).

За таких умов звичайна «шахова партія», про яку писав З. Бжезинський, перетворюється на «сеанс одночасної гри на десятках дощок». Однак відкритим залишається питання про те, чи дійсно у сучасному світі конкуренція двох наддержав має будуватися на силовому протистоянні окремих фігур їх «шахівниці»? Насправді аналогія з «меню» видається більш вдалою: КНР та США намагаються «приготувати» найкращі та найпривабливіші пропозиції для потенційних «клієнтів», які мають обрати свого майбутнього «союзника» та/або «протектора», водночас будучи готовими сплатити ціну за такий вибір. Епоха, коли подібні статуси та типи зв'язків нав'язувалася виключно силою, стає надбанням книжок з історії міжнародних відносин – нині ж битви за країни та суспільства виграються відповідними пропозиціями.

Одним з регіонів, де в останні роки спостерігається посилене, хоч і неочевидне суперництво, є Східна Європа. Видається, що цей регіон важливий як для США, так і для КНР з огляду на його класичне сприйняття як лінії водорозділу між умовним Заходом та умовним Сходом. Неоднорідність регіону дозволяє

говорити про множинність можливих сценаріїв співпраці в різних сферах з різним набором партнерів (який часто може накладатися один на одного). Також варто враховувати і різні рівні інтегрованості всередині таких об'єднань, які додатково розширюють матрицю можливих внутрішніх та зовнішніх взаємодій.

Важливим питанням є і економічна неоднорідність регіону Східної Європи. Це стосується не лише відносно нових капіталістичних економік, деякі з яких ще досі знаходяться на шляху власних якісних перетворень, але й усталених економічних систем, для яких вибір вектору співпраці (Вашингтон чи Пекін) може стати джерелом як нових можливостей, так і множинних викликів в економічній сфері.

У даній аналітичній доповіді були проаналізовані підходи до формування «геополітичного меню» у Вашингтоні та Пекіні як на глобальному рівні, так і для ЦСЄ. Які пропозиції вони мають для країн регіону? На основі яких параметрів та за допомогою яких інструментів намагаються шукати партнерів? Як різняться підходи США і КНР до використання потенціалу регіональних партнерств? Що є ексклюзивними пропозиціями «меню» і врешті-решт, яке місце на цій кухні займає Україна?

Глобальна стратегія США: “Ми повернулися”

ГЕОПОЛІТИЧНЕ МЕНЮ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

(Що Вашингтон може запропонувати партнерам?)

Подолання глобальних проблем із застосування глобального підходу
(лідерство у розв'язанні загальносвітових криз політичного, економічного та екологічного характеру)

Консервативна економічна модель
(залишаються регулятором більшості світових економічних процесів та фінансовим центром)

Права людини – у центрі зовнішньої політики
(ідейний наратив та інструмент визначення рівня співпраці та потенційних контактів)

**СПЕЦІАЛЬНА СТРАВА:
БЕЗПЕКА**

нові підходи до безпекових проблем:

- попередження, радше ніж вирішення;
- підтримка, радше ніж власне залучення на місцях;
- м'які інструменти впливу, радше ніж жорстка сила.

Президентство Дональда Трампа (2017 – 2021) стало неординарним періодом для зовнішньої політики США. Планомірний відхід від політики «світового поліцейського» та від патернів часів кінця Холодної війни у цей період сягнув кульмінації. Зокрема, такий підхід президента Трампа сприяв і порушенню багатьох трансатлантичних зв'язків, коли Європа повинна була взяти відповідальність за європейські справи. Ця нова реальність, однак, змогла стати інтегральною частиною зовнішньополітичного курсу держави – найбільш вдалі та успішні міжнародні проєкти (успішний перегляд багатосторонніх торговельних форматів, наприклад, NAFTA, стимулювання збільшення оборонних витрат держав НАТО, подальші кроки з мирного врегулювання Близькосхідного конфлікту), розпочаті чи утверджені за часів адміністрації Трампа, знайшли своє втілення і в політиці його наступника.

Зовнішньополітична доктрина президента Джоозефа Байдена наголошує на **«поверненні до нормальності»**. Як зазначив президент Байден під час [програми виступу](#) у стінах Державного Департаменту 4 лютого 2021 року, «повернулася Америка, повернулася і дипломатія». Ця промова вважається викладенням основних постулатів адміністрації Байдена у сфері зовнішньої політики та окреслює ключові позиції та червоні лінії американської дипломатії.

У багатьох аспектах вона повертається до того, що в загальних рисах називають класичною американською зовнішньою політикою, – наголос на солідарності та багатосторонності як основних елементах світового порядку, акцент на демократичних цінностях, опора на наявні міжнародні формати та усталені союзи тощо.

Фактично, основний наголос у [“доктрині Байдена”](#) робиться на консолідацію міжнародних зусиль для розв’язання глобальних проблем та повернення до **“класичної Америки”**. На відміну від попередньої адміністрації, яка здебільшого намагалася опиратися на систему двосторонніх відносин із ключовими регіональними лідерами для підтримки власної ролі глобального гравця, адміністрація 46-го президента схиляється до глобального лідерства в його хрестоматійному прояві (комбінація військового потенціалу та «м’якої сили»). Це також передбачає і пріоритет цінностей, а не тільки прагматичних відносин. Права людини, демократичне врядування, відкрита ринкова економіка – це те, що просуває США на міжнародній арені.

Безпекова картина світу у призмі американської глобальної стратегії також перебуває під впливом ідей глобальної кооперації демократій. [Основними ворогами](#) не лише Сполучених Штатів, але і демократичного світу як такого постають автократичні, диктаторські та клептократичні режими світу (КНР, РФ, Іран та Північна Корея). Хоча загальний тренд і демонструє певну «в’єтнамізацію»¹ безпекових зобов’язань США, це скоріше є **переорієнтацією на більш м’які засоби впливу, а не відмовою від силової домінації**. [Статистика](#) Міністерства оборони США демонструє стабільний протягом останніх шести років ріст безпекових витрат. Варто відзначити не лише сам факт зростання, але і щорічне відсоткове збільшення його показників. Тенденція найімовірніше залишиться стійкою – планований [оборонний бюджет на 2022 рік](#) містить у собі загальне зростання витрат на 1.6% в порівнянні з 2021 роком.

¹ “В’єтнамізація” – термін часів адміністрації президента Ніксона. Характеризує процес перекладання більшої відповідальності за подальше ведення конфлікту на союзників США одночасно із переходом самих Сполучених Штатів від прямого залучення в конфлікт до другорядної ролі (підтримки, переоснащення військ союзника, політико-економічної підтримки і т.п.).

Проміжний стратегічний посібник з національної безпеки США ([Interim National Security Strategy Guidance](#)) від березня 2021 року наступним чином описує глобальну безпекову ситуацію: **демократії світу знаходяться під дедалі більш зростаючим тиском авторитарних режимів та під загрозою загальносвітових криз політичного, економічного та екологічного характеру.** Слабкість міжнародних систем взаємодопомоги та співпраці призводить до ускладнення ситуації, що використовується ворогами демократії. Окремою загрозою визначається розмивання кордонів поняття “сила”, яка через значний технологічний поступ останніх років дедалі більше гібридується та стає доступною дедалі більшій кількості гравців на міжнародній арені. Саме тому нова стратегія США направлена на відновлення системи безпеки на основі міжнародного права та усталених союзів, просування та підтримку демократичних цінностей та звернення до принципу **“подолання глобальних проблем із застосування глобального підходу”.**

Знаковим стало [документальне закріплення](#) першості Китаю як основної системної та безпекової загрози для США. Подібне визначення адміністрацією Дж. Байдена стало свідченням відходу від стереотипу, що “демократи м’які до Китаю, республіканці – рішучі”. Фактично було обрано шлях до більш реалістичного гнучкого реагування на активність КНР на міжнародній арені.

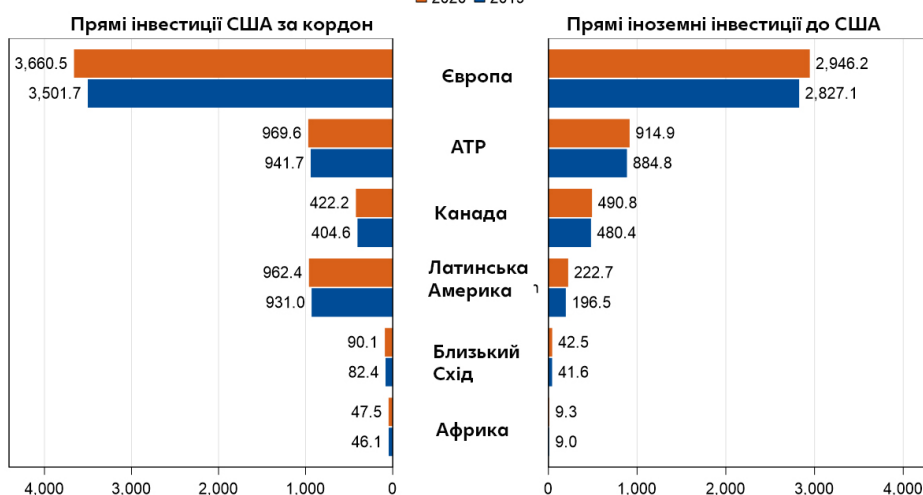
Економічна модель світу в уявленні офіційного Вашингтону має консервативний характер (заснований на відкритому конкурентному міжнародному ринку).

В економіці “повернення” США ознаменувалося відновленням традиційних партнерств, наприклад, з державами ЄС та партнерами у регіоні Північної Америки. [Статистика Бюро економічного аналізу](#) вказує на новий період інвестиційної активності та збільшення взаємних інвестицій між США та країнами ЄС, американо-європейських зв’язків, які за попередньої адміністрації були ослаблені переглядом торгово-інвестиційних угод та перенесенням уваги на Тихоокеанський регіон.

Прямі інвестиції (2019-2020)

Мільярди долларів США

■ 2020 ■ 2019

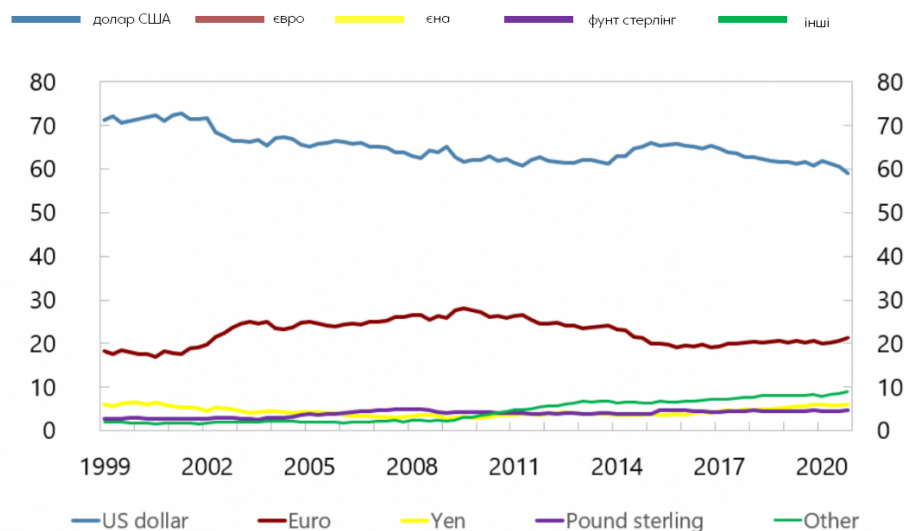
Source: U.S. Bureau of Economic Analysis

Економічна картина світу в уявленні США зразка 2021 року є відображенням стандартних поглядів на вільний та відкритий міжнародний ринок, у якому конкуренція відбувається за базовими загальними правилами. Основою функціонування такого ринку, з точки зору Вашингтону, є долар як основна валюта світових збережень та основна одиниця конвертації. І хоча, [за даними МВФ](#), наразі попит на долар серед центральних банків країн світу впав до мінімальної позначки за 25 років (а саме до 59%), це все ще дозволяє Сполученим Штатам **залишатися регулятором більшості світових економічних процесів та відпрацьовувати роль фінансового центру**. Також це дає і політичні переваги як у співпраці із союзниками, так і в протистоянні опонентам. Наприклад, санкційні інструменти Сполучених Штатів лівову частку власної ефективності черпають саме з можливості контролювати доларові потоки. Опір іншим претендентам на звання постачальника світової валюти таким чином стає логічною частиною як економічного, так і безпекового треку глобальної політики США.

Попит на долар серед центральних банків країн світу

У четвертому кварталі 2020 року частка доллара США у світових валютних резервах впала до мінімальної позначки за 25 років

(валютний склад світовий валютних резервів, %)

Джерело: Міжнародний валютний фонд

Нова реальність гібридного протистояння із широким застосуванням “м’яких інструментів” повернула до глобальної стратегії Сполучених Штатів і проблематику **прав людини**. При чому це повернення не стало “приправленням” звичного порядку денного новою темою з арсеналу soft power. [Пресреліз Державного Департаменту](#) стосовно повернення США до ЮНЕСКО

промовисто називався **“Права людини – у центрі зовнішньої політики США”** (“Putting Human Rights at the Center of U.S. Foreign Policy”). І дійсно, політика поточної адміністрації у глобальному масштабі акцентує увагу на захисті та дотриманні прав людини як ключовому аспекті при виборі нарративу співпраці з країною (чи методу протистояння їй).

Такий наголос на гуманітарній проблематиці також є суголосним поверненню США до політики лідерства в неформальному об'єднанні держав дієвої демократії. Права людини є цінністю, які американська зовнішня політика уособлює та які покликана захищати від нападок автократів та диктаторів. Саме в такому ключі і будується значна частина публічної конфліктності США із такими державами, як [КНР](#) (наприклад, через ситуацію із геноцидом уйгурів), [Північна Корея](#) (повний набір поведінки уряду військової диктатури), [Росія](#) (одна з ключових проблем – штучно створена гуманітарна криза на тимчасово окупованих територіях Криму та сходу України, боротьба з політичною опозицією) та [Іран](#) (переслідування та вбивство політичних опонентів, посилення гуманітарної кризи у Сирії).

Таким чином, права людини існують у геополітичному “меню” Сполучених Штатів у двох вимірах. Перший – окрема “страва”, що виділяється як **ідейний нарратив** та направлена на підтвердження неформального лідерства США серед країн демократичного табору. Другий вимір – це **інструмент визначення рівня співпраці та потенційних контактів із тією чи іншою державою**, який допомагає американцям наперед формувати тактику взаємодії.

“Страва від ВАШИНГТОНСЬКОГО шефа”

Кожен поважний кулінар, особливо у сфері зовнішньої політики, повинен мати в запасі ідеально вивірену та випробовану роками страву, рецепт якої відомий лише йому і якою лише він може вразити. Який же козир має “вашингтонський шеф”?

Вище вказано, як консервативно Сполучені Штати підходять до втілення власної зовнішньої політики, попри багато активних ліберальних трендів (захист прав людини, більша інклюзивність меншин, розширення соціальних програм – як внутрішніх, так і зовнішніх). Їх погляд на формування світової системи, на оформлення економічних зв'язків та на основні елементи взаємодії відсилає нас до перевірених патернів 1990 – 2000 рр. Основною перевагою, яку США досі можуть запропонувати світу шляхом власних міжнародних зобов'язань та союзних/партнерських відносини, є **безпека** в широкому розумінні (як класична військова складова, як цілісність та стабільність системи і як міжнародне урядування, націлене на стабільне співіснування).

Модель міжнародної безпеки, заснована на міжнародному праві, позитивній взаємозалежності та колективному підході до глобальних проблем є саме тим підходом, який наразі буде просувати США. Попри те, що вихід з Афганістану став фіналом активного військового залучення США до міжнародних питань і конфліктів (як сказав Байден [у промові про завершення кампанії в Афганістані](#), “йдеться про завершення ери великих військових операцій для перетворення інших країн”), це варто сприймати як зміну інструменту, але не мети зовнішньої політики. Чому ми вважаємо, що американці лише змінили інструментарій, а не відмовилися від попередніх політик? Тому що наразі відмова від статусу глобального кризового менеджера так чи інакше принесе країні величезні репутаційні, політичні та економічні втрати. Таким чином, переорієнтування і забезпечення безпеки в ширшому контексті є причиною відходу від суто мілітарних методів.

Безпека, яку надають США, стала м'якшою та означила нові підходи до безпекових проблем:

- попередження, радше ніж вирішення;
- підтримка, радше ніж власне залучення на місцях;
- м'які інструменти впливу, радше ніж жорстка сила.

Змінилися і вороги – це не “вісь зла”, яка військово безпосередньо загрожує життю американських громадян. Це – **авторитарні режими та їх системи цінностей, які можуть підірвати безпеку та стабільність всієї системи.**

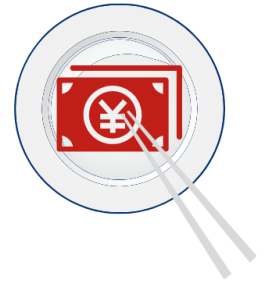
Нова «широка» безпека від США «приправлена» гібридністю та «збризнута» неолібералізмом. Для гостроти «наш шеф» додав щедрий букет «хард» безпеки у вигляді розширення військових бюджетів, тіснішої співпраці у форматі НАТО та [продовження більшості безпекових політик попередньої адміністрації](#) (а тут – і посилення ядерного чинника, і присутність в АТР і передислокація військ у Європі далі на Схід). Фіналізує цей грандіозний «кулінарний шедевр» громадська безпека та охорона здоров'я – часи пандемії COVID-19 створили можливість не лише для “вакцинної дипломатії” (яка для американців була [ефективною](#)), але і для спільних проєктів та дій, направлених на подолання економічних та соціальних наслідків пандемії.

В основі такої системи безпеки залишається **консервативна система безпеки об'єднаних демократій західного типу**, які і мають бути локомотивом руху вперед всього світового співтовариства.

Китайське «меню» та «прайс-лист»

ГЕОПОЛІТИЧНЕ МЕНЮ КИТАЮ

(Що Пекін може запропонувати партнерам?)

Принцип невтручання у внутрішні справи держав
(швидкі кредити без втручання до внутрішніх справ держав-партнерів, але і з необхідністю рахуватися з принципом невтручання у справи КНР)

Економічні інструменти впливу
(Інвестиції в Африці, Латинській Америці та на Балканах)

Посилення міжнародного лідерства
(вакцинна дипломатія, посилення внеску у міжнародні операції з підтримки миру під егідою ООН)

**СПЕЦІАЛЬНА СТРАВА:
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

- 5G
- дрони
- поклади рідкоземельних матеріалів

Вочевидь, Китай прагне скористатися «вікном можливостей», яке виникло на тлі послаблення американського впливу за президентства Дональда Трампа, і посилити свої позиції на міжнародній арені. При цьому китайське бачення того, що Пекін може запропонувати світові як на глобальному рівні, так і на рівні окремих регіонів, логічно пов'язане з китайським баченням картини світу у майбутньому і баченням власного місця у цьому світі.

Слід враховувати, що **КНР остаточно вважає пройденим період «сторіччя китайського приниження»**, коли Китай через несприятливу геополітичну ситуацію опинився на периферії міжнародної політики. Нині Пекін прагне довести світові, що під політичним керівництвом Комуністичної партії Китаю (КПК) Китайська Народна Республіка доросла до статусу одного з глобальних лідерів. Китай намагається застосовувати інструменти м'якої сили для **просування наративу про незворотність міжнародної багатополлярності, а також про власну готовність брати лідерську відповідальність**. Суттєво змінились підходи Китаю і до формування власного іміджу за межами держави.

КНР позиціонує себе як дружню економічно сильну державу, що відкрита для економічної співпраці та готова надавати фінансову підтримку тим, хто цього потребує.

Пекін також бере до уваги актуальну глобальну тематику і, наприклад, поруч з іншими провідними державами світу взяв на себе зобов'язання, що стосуються декарбонізації та «зеленого переходу». Китай [оголосив](#) про плани досягти повної декарбонізації у 2060 р., відповідно вже зараз відмовляється від інвестицій у вугільну промисловість за кордоном, готовий робити свій внесок у декарбонізацію бідніших держав.

Демонструючи власні лідерські амбіції і вважаючи одним з атрибутів лідерства присутність у міжнародних місіях та готовність до співпраці з міжнародними інституціями, **Китай за останні роки суттєво посилив свій внесок у міжнародні операції з підтримки миру під егідою ООН.** У 2015 р. лідер КНР Сі Цзіньпін під час засідання ГА ООН

[оголосив](#), що Китай може відрядити до 8000 вояків для участі в операціях ООН. Станом на 2021 р. участь в операціях ООН брало близько 2500 китайських фахівців, що дозволяє Китаю перебувати у топ-10 контрибуторів операцій ООН (для порівняння у 1990 р. внесок КНР до всіх операцій ООН складав 5 осіб).

Пекін також є другим найбільшим донором бюджету операцій з підтримки миру ООН (15% бюджету) і поступається у цьому питанні тільки США (28% бюджету). Попри те, що більшість китайського персоналу бере участь в операціях на територіях держав, де представлені китайські бізнес-інтереси, китайський внесок є позитивним елементом його іміджу як глобального гравця.

Початок пандемії COVID-19 став суттєвим репутаційним ударом для китайського уряду. По-перше, звинувачення у тому, що Китай причетний до [замовчування щодо появи вірусу та його поширення](#), суттєво похитнули довіру держав західного світу до КНР. По-друге, [стратегія «войовничого вовка»](#) дала зворотний ефект та позначилась на

США мають більш позитивне сприйняття, ніж Китай

% тих, хто має **позитивне** сприйняття щодо

Source: Spring 2021 Global Attitudes Survey. Q4a,b.

PEW RESEARCH CENTER

[негативному сприйнятті Китаю.](#)

Разом з тим, **Китай все ж здійснив спробу й у таких умовах скористатися інструментами дипломатії для подолання репутаційних втрат.** Зокрема, Пекін [оголосив](#) про свій намір виділити 2 млрд доз вакцин для їх розподілу у світі ще до кінця 2021 р. Понад те, на додачу до 100 млн дол. США, виділених Китаєм для системи COVAX, також планується передати 100 млн доз вакцин державам, що розвиваються.

Окрім того, [зі слів Сі Цзіньпіна](#), станом на травень 2021 р. Китай виділив 2 млрд дол. США допомоги державам, що розвиваються, а також передав безкоштовні вакцини понад 80 державам, тоді як 43 держави імпортували китайські вакцини. Пекін також взяв на себе зобов'язання виділити ще 3 млрд дол. США впродовж наступних трьох років.

Чи не головною пропозицією у «китайському меню», яка [на думку очільників КПК](#) виглядає привабливою, є принцип невтручання у внутрішні справи держав. Такий принцип передбачає, що Китайська Народна Республіка не втручається у внутрішньополітичні процеси у державах, з якими співпрацює. Відтак Пекіну байдуже, який політичний режим панує у державах-партнерах, наскільки демократичними є політичні процеси, якою мірою дотримуються права людини тощо. З цього принципу випливає декілька додаткових положень китайської політики на міжнародній арені.

По-перше, **КНР не підтримує втручання, особливо із застосуванням воєнної сили, які не санкціоновані РБ ООН.** [Позиція Китаю](#) також полягає у тому, що **права людини не можуть використовуватись як передумова для втручання у внутрішні справи будь-якої держави.**

По-друге, **КНР категорично заперечує можливість втручання у власні внутрішні справи.** Саме ґрунтуючись на цьому принципі, Китай готовий до ескалації у відносинах зі США та ЄС. Ситуацію з правами уйгурів – мусульман тюркського походження, які проживають у Сіньцзян-Уйгурському автономному районі – [Китай вважає](#) виключно своїм внутрішнім питанням. Будь-які спроби критики на адресу КНР з цього питання викликають роздратовану і жорстку реакцію офіційного Пекіну.

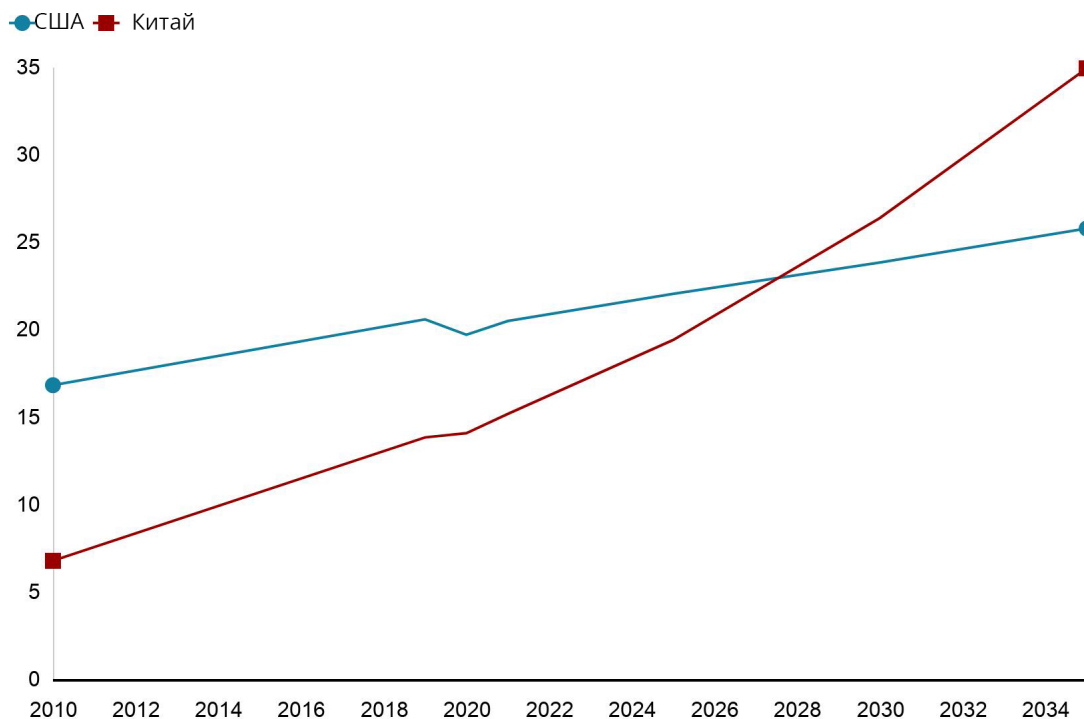
По-третє, **принцип невтручання тісно переплетений із принципом «єдиного Китаю».** Китай розглядає Тайвань та Гонконг своїми невід'ємними територіями і відтак свою політику щодо них [вважає](#) такою, що не підлягає «рецензії» з боку інших держав світу. І хоча Пекін все ж змушений враховувати позицію інших держав (зокрема, влада Китаю утримується від силового захоплення Тайваню), КНР лишає за собою право на будь-яку поведінку з приводу зазначених територій. До того ж, політику інших держав світу, передусім США, щодо підтримки Тайваню [Китай розглядає](#) як гострий і безпосередній виклик власній безпеці.

Уникнути цього та інших викликів безпекового характеру КНР намагається як шляхом нарощування свого військового потенціалу, так й економічними інструментами. У 2021 р. у Китаї було ухвалено [рішення](#) збільшити витрати на армію на 6,8%, за рахунок чого військовий бюджет сягнув майже 200 млрд дол. США. Разом з тим Народно-визвольна армія Китаю (НВАК) все ще відстає від американської армії за багатьма показниками.

Через відсутність військового паритету з США Пекін віддає перевагу **економічним інструментам впливу**. Китайська економічна присутність на глобальному рівні є очевидною. За [прогнозами](#), уже у 2028 р. ВВП КНР перевищить ВВП США.

ЕКОНОМІКИ США ТА КИТАЮ 2010-2035

Внутрішній валовий продукт у трильйонах доларів США

Source: CEBR World Economic League Table 2021

BBC

Суттєво зросла китайська економічна та політична присутність поза межами традиційного ареалу Китайського впливу у Південно-Східній Азії.

В останнє десятиріччя **Китай суттєво посилив свою присутність в Африці**. На сьогодні він є найбільшим торговельним партнером більшості африканських держав. За даними [Forbes](#), товарообіг складає понад 200 млрд дол. США на рік. При цьому в Африці працює понад 10 тис. китайських компаній. Упродовж останніх років Африка перевершила Азію за кількістю китайських закордонних контрактів, пов'язаних з інфраструктурними проектами та будівництвом. Для посилення цього тренду Китай започаткував Африканський фонд інфраструктурного розвитку Поясу і Шляху ([Belt and Road Africa infrastructure](#)

[development fund](#)), а також надав африканським державам близько 60 млрд дол. США.

Щоправда, **значні суми допомоги та товарообігу супроводжуються також даними про високу ціну китайських проєктів для африканських держав.** Скажімо, [залізничний маршрут Аддіс-Абеба – Джибуті](#) обійшовся Ефіопії у 2016 р. у чверть її бюджету, а його загальна вартість – понад 5 млрд дол. При цьому проєкт є частиною Ініціативи Поясу і Шляху, а відтак його окупність значною мірою залежить від Китаю як ключового актора Ініціативи.

Загалом Китай надав позики 32 африканським країнам і відтак [є найбільшим позичальником на континенті](#). До переліку держав-отримувачів найбільших кредитів належать Ангола (21.5 млрд дол. США), Ефіопія (13.7 млрд дол. США), Кенія (9.8 млрд дол. США), Республіка Конго (7.42 млрд дол. США), Замбія (6.38 млрд дол. США), Камерун (5.57 млрд дол. США).

Борги Нігерії перед Китаєм становлять 3,4 млрд дол. США, і Нігерія [планує](#) продовжувати отримувати позики у Китаю. Занепокоєння становить той факт, що [відповідно до домовленостей](#) між КНР та Нігерією, позичальник (тобто Нігерія) безповоротно відмовляється від будь-якого імунітету (на підставі суверенної чи іншої власності) щодо свого майна у випадку будь-якого арбітражного провадження та визнає право на примусове застосування будь-якого арбітражного рішення щодо будь-якого майна, за винятком військових і дипломатичних активів. [Аналітики припускають](#), що такий пункт контракту є стандартною практикою китайської сторони й у випадку неспроможності виплачувати кредити може призвести до того, що значні обсяги власності африканських держав цілком легально перейдуть до Китаю.

Разом з тим, **попри ризики потрапити у боргові пастки, китайські кредити лишаються привабливими для держав Африки, оскільки формально не прив'язані до політичних зобов'язань.** При їх видачі Китай не бере до уваги характер режиму у тій чи іншій державі, і почасти це є конкурентною перевагою у порівнянні з іншими державами чи міжнародними організаціями.

Посилилась також економічна присутність КНР у Латинській Америці. [За даними Світового економічного форуму](#), впродовж останніх 20 років торгівля між КНР та країнами Латинської Америки та Карибського басейну зростає з 12 млрд дол. США до 315 млрд дол. США. До 2035 р. можна очікувати зростання до 700 млрд дол. США. Для Мексики частка торгівлі з Китаєм може сягнути 15% загального обороту, тоді як для Бразилії, Чилі та Перу понад 40% експорту будуть спрямовані до Китаю.

Змінюється також картина із закордонними інвестиціями до Латинської Америки. Впродовж останніх 15 років [китайські банки інвестували](#) у регіон Латинської Америки понад 137 млрд дол. США. Китай уже зараз став ключовим торговельним партнером Бразилії, Чилі та Перу і майже сягнув таких результатів у Аргентині.

Китайська економічна присутність у Латинській Америці веде й до політичних здобутків. Упродовж останніх п'яти років Домініканська Республіка, Ель Сальвадор та Панама відмовились від визнання Тайваню і надали перевагу КНР. Примітно, що Панама зважилась на такий крок після того, як китайська компанія [China Landbridge Group](#) оголосила про будівництво глибоководного порту та логістичного хабу вартістю в 1 млрд дол. США.

У квітні 2020 р. у Парагваї, одній з небагатьох держав світу, що визнають Тайвань, а не КНР, також розглядалось питання про перегляд такої політики. І хоча рішення не було ухвалено, тренд видається очевидним.

Посилюється також присутність у Латинській Америці китайських технологічних гігантів на кшталт Huawei, ZTE, Dahua та Hikvision. Інший економічний гравець з глобальним впливом – китайська державна компанія [COSCO Shipping](#) – на 60% володіє портом Чанкай у Перу та інвестує 3 млрд дол. США у розбудову там чотирьох терміналів.

Китай активно посилює свою присутність на Балканах. Згідно з [даними ECFR](#), Пекін доклав чимало зусиль для того, щоб посилити співпрацю з правлячими партіями та урядами Західних Балкан. При цьому інструментом формального закріплення таких коаліцій є підписання двосторонніх угод про співпрацю у форматі Діалогу політичних партій Китай – ЦСЄ ([China-CEEC Political Parties' Dialogue](#)) та Форуму молодіжних лідерів Китай – ЦСЄ ([China-CEEC Young Political Leaders' Forum](#)). Крім того, розвивається співпраця у форматі Всесвітнього Діалогу з політичними партіями ([World Political Parties' Dialogue](#)).

Пекін розглядає Балкани як ворота до ЄС та активно просуває там свої проекти. Зокрема, однією із значущих економічних та інфраструктурних ініціатив у регіоні є Китайсько-Європейський сухопутно-морський експрес шлях ([China-Europe Land-Sea Express Route](#) (LSER)), що є складовою Ініціативи Поясу і Шляху. Цей транспортний коридор призначений для перевезення товарів з КНР до порту Пірей у Греції, звідки залізничними маршрутами вони транспортуються через Північну Македонію та Сербію до Угорщини та Чехії. Одним з ключових гравців тут виступає китайська державна компанія COSCO Shipping, яка є власником контрольного пакета акцій порту Пірей. Дочірнє підприємство компанії також управляє контейнерним терміналом порту. COSCO Shipping також є власницею контрольного пакета грецької залізничної компанії Piraeus Europe – Asia Railway Logistics (PEARL), та наразі міноритарним акціонером залізничного терміналу у Будапешті.

При цьому Китай не обмежується цим маршрутом і [за даними Clingendael Institute](#) використовує також порти Північної Адриатики: Трієст в Італії, Копер у Словенії, Рієка у Хорватії. Китайські державні компанії також інвестують у турецький порт Кумпорт (неподалік Стамбулу) та Салоніки у Греції.

Як і у випадку держав Африки чи Латинської Америки, на Західних Балканах Китай має значний потенціал для використання боргових зобов'язань на свою

користь. Скажімо, за даним того ж Clingendael Institute, борги Чорногорії Китаю складають 681 млн дол. США, що становить 22% від загального зовнішнього боргу держави. Північна Македонія винна Китаю близько 14% від свого зовнішнього боргу, Боснія і Герцеговина – 13%, Сербія – близько 8%. [China Energy Engineering Corporation](#) (СЕЕС) на Балканах є вагомим економічним гравцем у сфері енергетичної інфраструктури.

Іншими словами, у «китайському меню» – швидкі кредити, приправлені необхідністю рахуватися з принципом невтручання у справи КНР, але підсолоджені «байдужістю» Пекіну до внутрішніх справ держав-партнерів; смачні рецепти для популістів; «ласі шматки» інфраструктурних проєктів; великі багатомільярдні «порції». І все це – з пікантним присмаком китайського лідерства, гостротою довгострокових ризиків та щедро здобрене «вакциною дипломатією».

Поза згаданими інструментами впливу Китай також зважає на глобальні зміни і з урахуванням поточних трендів має **«страву від пекінського шефа»**. Передусім, **йдеться про новітні технології – скажімо, технології 5G чи китайські дрони**. У такому випадку на користь КНР грає декілька факторів. Передусім, йдеться про те, що технології, які пропонує КНР у цілому дешевші за відповідні американські аналоги. Однак, не останню роль відіграє й вищезгаданий прагматичний підхід Китаю. Приміром, коли США відмовились продавати Саудівській Аравії та Об'єднаним Арабським Еміратам свої дрони, Ер-Ріяд та Абу-Дабі [звернулись до Китаю](#) та отримали цей продукт. **Схожа ситуація – і з технологією 5G**, розробником якої є китайська компанія Huawei. Саудівська Аравія, зокрема,

розглядає Huawei як постачальника технологій для проєкту «міста майбутнього» [Неом](#), який є однією з флагманських ініціатив принца Мухаммеда бін Салмана ас-Сауда.

Зрештою, чи не **головною родзинкою китайських страв «від шефа» є наявність у Китаю покладів рідкоземельних матеріалів, які вже зараз і у майбутньому відіграватимуть ключову роль у глобальному зеленому переході**. Попит на них до 2030 р. має подвоїтись. Навіть США на **80%** залежать від рідкоземельних матеріалів, що видобуваються у КНР. Ще за президента Трампа було ухвалено [рішення](#) про стимулювання власного видобутку. Аналогічне рішення ухвалено в [Японії](#). Разом з тим це не вирішує ані проблеми з тим, що 80% підприємств з переробки рідкоземельних металів також знаходяться на території Китаю, ані того, що Пекін відверто демонструє готовність інструменталізувати наявну залежність та використовувати її для посилення власного глобального впливу. Зокрема, у вересні 2021 р. Китаєм було ухвалено [рішення](#) про утворення (шляхом злиття, поглинання та реструктуризації) економічних гігантів, які будуть опікуватися питаннями видобутку та переробки рідкоземельних матеріалів. Ще 30 років тому Китай заборонив видобуток рідкоземельних матеріалів на своїй території іноземним економічним агентствам та підприємствам.

Видається, що у сукупності із наявними інструментами та пропозиціями китайської сторони значний вплив на ринку рідкоземельних матеріалів може суттєво посилити китайські позиції на глобальному рівні.

Центрально-Східна Європа та два меню на вибір

ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНА ЄВРОПА	ДВА МЕНЮ НА ВИБІР
США 	 КИТАЙ
<ul style="list-style-type: none"> • Спільність безпекових викликів і породжена цим близькість стратегічних інтересів • Підтримка ринків, безпечних і відкритих до іноземних інвестицій • Поділяти труднощі • Розвиток відкритого суспільства 	<ul style="list-style-type: none"> • “Швидкі гроші” – фінансові інструменти, інвестиції та позики для проєктів у ЦСЕ • Інфраструктурні проєкти • Дешеві високі технології • Вакцинна дипломатія

Східна Європа в зовнішньополітичній стратегії США

Східна Європа традиційно була особливим регіоном для зовнішньої політики США. З одного боку, країни цього регіону є ключовими у стримуванні Російської Федерації, і це визначає його геостратегічну цінність. З іншої сторони, регіон достатньо відрізняється від звичної для американців Західної Європи, хоча часто і складає з нею єдиний контекст. Це породжувало певні помилки в розумінні політичних процесів різного рівня в регіоні.

На сьогодні можна говорити про наявність єдиної стратегії Сполучених Штатів стосовно регіону, навіть попри його “клаптиковість”. Наявність інших груп (на кшталт В4, Ініціативи Тримор'я тощо) та коаліцій стратегічного зацікавлення в регіоні створює не тільки додаткові ускладнення, але і додаткові важелі для точкової роботи.

Попри іноді строкатість підходів, існує можливість виділити певні тенденції в політиці США щодо регіону. Навіть якщо деякі підходи не застосовуються у

форматі єдиної програми чи комплексу заходів, їх можна виділити в загальну категорію.

Основне завдання при розгляді цього регіону і пов'язаних з ним американських активностей полягає саме в диференціації підходів, які обирають США при співробітництві з окремими країнами.

1. Спільність безпекових викликів і породжена цим близькість стратегічних інтересів

Класичний підхід зовнішньої політики США, заснований на існуючих союзах та протистоянні в цьому форматі викликам, залишається ключовим. До викликів попередніх років віднесемо російську агресію в Криму та на сході України і відповідне загострення ситуації на східному фланзі НАТО. Подальший негативний розвиток ситуації із Білоруссю та перспективою її інтеграції до складу РФ лише посилює цей тренд. Деякі аналітики (як, наприклад, [Ніколас Гвоздєв](#)) стверджують, що на фоні утвердження лінії протистояння Китаю як основного безпекового треку глобальної політики США така безпекова підтримка союзників у регіоні може зійти нанівець. Водночас активна політика КНР у Східній Європі так чи інакше підштовхуватиме США не полишати свої передові позиції безпекового провайдера.

Такий безпековий трек обрали для себе з американського меню **усі країни-члени НАТО в регіоні**. Проте найбільший пріоритет двостороннім відносинам зі США **надають Польща** (наприклад, посилення американських баз на її території), **Естонія** (яка і в рамках НАТО, і на двосторонній основі виступає провайдером кібербезпеки) та **Литва** (яка з відкриттям [представництва Тайваню](#) стає однією з ключових точок американо-китайського протистояння).

2. Підтримка ринків, безпечних і відкритих до іноземних інвестицій

Сполучені Штати мають свої економічні інтереси та інтереси власних експортерів фактично у кожній країні регіону. Хоча іноді вони складають незначний відсоток (скажімо, [у випадку Румунії](#) йдеться про 3.5% від усіх закордонних економічних агентів, що оперують у країні), вони сфокусовані на стратегічних галузях виробництва та бізнесу. Важливою частиною економічної підтримки ринків країн Східної Європи є **стратегічна ціль не допустити на ці ринки китайський капітал**. Розрахунок базується на тому, що за наявності адекватної внутрішньої та зовнішньої конкуренції та високих стандартів на ринку китайський бізнес не зможе конкурувати в таких умовах.

Усі країни регіону так чи інакше використовують цю перевагу у відносинах із США. Найяскравіше це проявляється саме у Румунії. Тут ми маємо одразу декілька випадків відмови від китайської співпраці і формування румуно-

американських проєктів. Серед найяскравіших прикладів – [відмова Румунії від контракту з КНР](#) на побудову реакторів на АЕС Черногова на користь американської компанії Westinghouse або ухвалення [нових підзаконних](#) актів, які фактично витиснули з ринку зв'язку китайського гіганта Huawei як компанію, що становить “потенційно значні безпекові ризики”.

3. Поділяти труднощі

Цей інструмент є обопільним у тому сенсі, що його використовують у регіоні як США, так і країни ЦСЄ у співпраці із США. Тобто і Сполучені Штати готові залучати союзників до спільних проєктів, і країни регіону самі хочуть взяти участь у такій політико-безпековій співпраці. Здебільшого такі ініціативи зосереджені на **міжнародних проєктах, заходах та активностях, покликаних подолати глобальні виклики сьогодення**. У більш точкових питаннях це часто зводиться до спільних антиросійських чи антикитайських заходів політичного, військового чи економічного характеру. Таким чином США не лише втілюють власну геополітичну концепцію багатостороннього світу (працюють із широким залученням країн-партнерів), але й **дають простір для зовнішньополітичної самореалізації своїх союзників** (отримання суб'єктності через активність на зовнішній арені і провадження проактивних політик).

Найповніше таким шансом скористалася Литва, яка взяла активну [участь у розповсюдженні вакцин у треті країни](#) (у тому числі і на Тайвань), водночас знявши із США частину цього навантаження. Звісно, це отримало і ресурсну, і політичну підтримку американських союзників.

Ми не дарма вже неодноразово згадали зв'язку Литви та Тайваню – насправді ситуація відображає тренд спільних тягарів, які США може розподіляти зі своїми союзниками, і які ті готові на себе брати. Фактично, Литва стала основним опонентом втручання Китаю у політику та ринки Східної Європи загалом та країн Балтії зокрема. Натомість саме через Литву проходить основний канал комунікації США стосовно розвитку регіональної співпраці – як щодо [протистояння Китаю](#), так вирішення інших зовнішніх криз.

4. Розвиток відкритого суспільства

Найбільш загальний, але й один з найбільш ефективних треків американської політики в регіоні є розвиток відкритого суспільства. Присутній в усіх країнах, він полягає у **підтримці прозорого врядування, прогресу та поширення реформ демократичного управління, розвитку громадянського суспільства та підтримці прав людини**. Це – американська готовність відігравати роль лідера демократичного світу, яку вирішив повернути в “американське меню” президент Джоозеф Байден.

Наразі в багатьох аспектах саме взаємопов'язаність попиту на “лідера демократичного світу” та фінансово-безпекової допомоги Вашингтону, які часто подаються лише як “комбо”, **дозволяє деяким країнам регіону залишатися на орбіті західних демократій**. Певні труднощі останнім часом можна спостерігати в Польщі, де [криза судової та політичної систем](#) призвела до певного розходження із позиціями як ЄС, так і США. Але ця ситуація наразі є, скоріше, контрольованою кризою, аніж дійсною загрозою стратегічному контексту відносин.

Відносини КНР з державами ЦСЄ – хиткий баланс в уподобаннях

З метою покращення координації у співпраці з державами Західних Балкан і ЦСЄ у 2012 р., більшою мірою з ініціативи Китаю, було започатковано формат 16+1. До цього формату увійшли Албанія, Боснія і Герцеговина, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Північна Македонія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Угорщина, Чорногорія. З часом до ініціативи приєдналась Греція (у 2019 р.), а згодом (у 2021 р.) Литва залишила цей формат.

Високо ймовірно, китайський задум щодо Ініціативи полягав у тому, що для КНР окремі держави ЦСЄ є замалими для того, щоб пропонувати цікаві для Пекіну двосторонні проєкти. Разом з тим у Китаї сподівались, що поєднуючи свої зусилля, держави ЦСЄ формують проєктні пропозиції, до яких КНР може долучитися. Основним інтересом Китаю залишалось інтегрування держав ЦСЄ у свою глобальну Ініціативу Поясу і Шляху. Елементи “меню”, які пропонувалися і пропонуються регіону, є частиною глобальної китайської пропозиції.

1. “Швидкі гроші” – фінансові інструменти, інвестиції та позики для проєктів у ЦСЄ

Пропозицією такого ґатунку став [Азійський інфраструктурно-інвестиційний банк](#), до складу якого увійшло відразу декілька держав регіону – Польща, Румунія та Угорщина. Банк від моменту утворення позиціонував себе як альтернативу Міжнародному валютному фонду, що не переобтяжує потенційних клієнтів політичними зобов'язаннями чи надмірно бюрократизованими процедурами.

Ще одним фінансовим інструментом для регіону став [Китайсько-Центральноєвропейський фонд](#), який був відкалібрований під потреби регіону і має на меті фінансування проєктів, що безпосередньо посилюють зв'язки між КНР та ЦСЄ.

Окрім цих інструментів Китай також [здійснював прямі іноземні інвестиції](#) у проекти в державах регіону. І хоча найбільші інвестиції припадають на Сербію (9,7 млрд євро), але й інші держави ЦСЄ також отримали свою частку. Примітно, що поряд з Угорщиною, яка має досить напружені відносини зі США та Єврокомісією й отримала 5,4 млрд євро, досить високі показники й у Румунії (2,8 млрд євро), яка нині демонструє високу прихильність Сполученим Штатам Америки, і навіть у Польщі (2,7 млрд євро), і це при тому, що Варшава позиціонує себе ключовим союзником США у ЦСЄ.

2. Інфраструктурні проекти

Китайський фокус на інфраструктурних проектах глобального масштабу знайшов свій прояв і на рівні ЦСЄ. Флагманською ініціативою КНР у регіоні лишається залізничне сполучення Белград – Будапешт, що є частиною LSER. Китай також опосередковано долучений до флагманського проекту Ініціативи Тримор'я (об'єднання держав Балтії, Чорного моря та Адріатики, що входять до ЄС) – транспортного коридору ViaCarpathia, що [за задумом організаторів](#) має поєднати порт Салоніки у Греції та порт Клайпеда у Литві. Водночас порт Салоніки (Thessaloniki Port Authority (ThPA) у 2020 р. [погодився на співпрацю](#) з China Merchants Port Holdings (CMPort). Така співпраця спрямована на комерційну та операційну співпрацю для набуття портом статусу «воріт» з Китаю до Європи.

Окрім того, китайський інтерес проявляється й щодо ще одного проекту Тримор'я – Rail Baltica, що має сполучати залізницею Варшаву, Вільнюс, Ригу, Таллінн з перспективою виходу на Гельсінкі. Він має підтримку з боку ЄС як елемент Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T) і отримає з фондів ЄС близько 183,8 млн євро. Ще у 2017 р. китайська залізнична компанія [China Railway Construction Corporation Limited](#) (CRCC) висловлювала зацікавленість у Rail Baltica, оскільки Китай зацікавлений у розвитку Полярного Шовкового Шляху.

Сполучення Таллінн – Гельсінкі (тунель Talsinki) є частиною цього шляху. Через Гельсінкі інфраструктурний проект сполучався б з Арктичним залізничним коридором, що за [планами](#) має простягатися між Норвегією та Фінляндією. Наразі ж відрізок Rail Baltica Чижев – Бялисток модернізується консорціумом, до складу якого входять китайські компанії Stecol Corp та Sinohydro Corp. Примітно, що Китай зацікавлений у таких багатосторонніх проектах, бо наявність у них бодай кількох китайських прихильників (на державному чи корпоративному рівні) посилює позиції китайських контрагентів.

3. Дешеві високі технології

Китай також доволі активний у просуванні в регіоні ЦСЄ високих технологій. Зокрема, йдеться про 5G від HUAWEI. [Станом на 2020 р.](#) HUAWEI був другим після Samsung постачальником мобільних девайсів до Польщі (25.5%), Чехії (22%), Угорщини (27.2%) та Словаччини (24%). Попри те, що Польща, Румунія, Чехія та

Естонія ввели окремі обмеження для HUAWEI, в інших державах ЦСЄ нижчі ціни китайських виробників зробили їх привабливою альтернативою й для державних структур. Скажімо, в Угорщині HUAWEI у співпраці з угорською компанією [виграв тендер](#) на розбудову інфраструктурної мережі (LTE 450 MHz), що використовується державними інституціями, службами порятунку, освітніми та медичними закладами. Примітно, що співпраця з HUAWEI тісно переплетена для Угорщини з флагманським проектом залізниці Белград – Будапешт. Рух у фарватері США щодо HUAWEI з високою вірогідністю може обернутися для Будапешту зривом цього та інших інфраструктурних проектів, що здійснюються у співпраці з КНР.

4. Вакцинна дипломатія

Коронакриза стала для КНР нагодою проявити себе у царині вакцинної дипломатії. Зокрема, на саміті 17+1 у лютому 2021 р. тема вакцинації та протидії наслідкам коронакризи була однією з ключових. На тлі дефіциту вакцин і конкуренції за доступ до західних постачальників Пекін намагався позиціонувати китайські вакцини як суспільне благо, доступ до яких повинні мати усі бажаючі. Щоправда, вимога сертифікації у Євросоюзі суттєво обмежила попит на китайські вакцини у тих державах ЦСЄ, що входять до ЄС. Лише окремі з них (найбільшою мірою Угорщина) погодились на застосування китайських вакцин. Примітно, що саме Угорщина також категорично [виступила проти](#) долучення Тайваню до ВООЗ. Китайська вакцинна дипломатія відтак стала інструментом підтримки політики єдиного Китаю.

Рекомендації для України

Україна стоїть перед складним вибором геополітичного меню і поруч з іншими державами регіону має власні вподобання та смаки. На що ж варто орієнтуватися, вибудовуючи відносини у просторі між Вашингтоном та Пекіном?

1. Прорахувати ціну обох “бізнес-ланчів”

Для адекватної оцінки та усвідомленого підходу до подібних геополітичних виборів необхідно чітко розуміти обидві альтернативи та мати змогу їх вимірювально порівнювати. Така оцінка має ґрунтуватися на аналізі досвіду інших держав, де США та Китай застосовують свої глобальні стратегії. Аналіз та розробка рекомендацій не можуть виконуватися виключно фахівцями-американістами та синологами, але мають включати аналітику фахівців з Латинської Америки, Африки, Близького Сходу тощо. Не лише досвід країн регіону, але і кейси з інших частин світу представляють собою важливу базу для аналізу успішних стратегій і досвіду балансування держав із схожим потенціалом в умовах протистояння глобальних гравців.

2. Зробити такий вибір частиною стратегії

Вибір тієї чи іншої стратегії взаємовідносин у протистоянні глобальних центрів сили має носити стратегічний характер та формувати вагому частину зовнішньополітичного курсу держави. Стратегічні документи, якими регулюються відносини зі США та КНР, не повинні містити суперечностей і мають враховувати, що співпраця зі США та Китаєм в окремих сферах є взаємовиключною. Разом з тим лишаються ніші, де співпраця є не лише можливою, але й бажаною. Зокрема, предметом глобального інтересу є тематика кліматичних змін, і ця сфера може залишатися майданчиком для багатосторонньої кооперації.

3. Вивчати досвід інших країн, зокрема в частині суверенного імунітету

Останнім часом предметом найбільшого занепокоєння, що стосується економічної співпраці з Китаєм, є ризик “боргових пасток”, у які потрапляють держави, що зголошуються на китайські позики. Досвід інших держав доводить, що уникнути таких пасток можна, якщо дотримуватися кількох ключових принципів: а) проекти, під які беруться позики, мають бути економічно обґрунтованими (для проектів, що спрямовані виключно на досягнення суспільного блага із низьким рівнем окупності, залучення китайських позик не є доцільним), у випадку логістичних проектів їхня рентабельність не має залежати

виключно від постачань з КНР; б) домовленості про позики не мають включати положень про обмеження суверенного імунітету; в) залучення китайської сторони до великих інфраструктурних проєктів бажано здійснювати у форматі консорціумів, що включали б сторони, які можуть збалансувати китайський економічний і потенційно політичний вплив.

4. Врахувати специфіку угорського досвіду крізь призму його “ціни”: яку перевагу надала КНР та що було втрачено зі США?

Угорщина – чи не єдина з держав регіону, що інтенсивно співпрацює з КНР в інфраструктурних та високотехнологічних проєктах. Її досвід показує, що співпраця з Пекіном у різних сферах сформувала їхню взаємозалежність – відмова від співпраці з HUAWEI може призвести до зриву проєкту Белград – Будапешт тощо. В таких умовах Будапешту навіть за наявності політичної волі важко бути чутливим до зауважень Вашингтону. Україні слід врахувати такі ризики, уникати взаємозалежності проєктів з КНР у різних (інфраструктурній, технологічній) сферах, а також проводити консультації зі США щодо “червоних ліній” у співпраці з КНР.

5. Дотримуватися паритету в культурній та гуманітарній дипломатії

Питання “м’якої сили” і для Вашингтону, і для Пекіну стають дедалі більш інструментальними, а отже, і більш чутливими у зовнішній політиці. Компромісним варіантом їх репрезентації в українському інфопросторі буде створення умов здорової конкуренції для обох систем.

6. Перевести трек прав людини на рівень відносин із Європейським Союзом, максимально узгоджувати спільні інтереси та позиції

Беручи до уваги чутливість ЄС до питань прав людини і стратегічний характер відносин Україна – ЄС, у випадках актуалізації питання порушення прав людини у відносинах КНР та США Україні слід рухатися у європейському політичному фарватері.

7. Питання безпеки – першість США

Важко уявити ситуацію, коли Україна зможе знайти іншого союзника, який за рівнем безпекової співпраці і готовністю брати на себе нові безпекові зобов’язання зможе зрівнятися із Сполученими Штатами. Наш курс на ширшу безпекову співпрацю із США та загальний євроатлантичний наратив української безпеки наразі є безальтернативним. Водночас варто відзначити, що КНР не

зможе надати ідентичних безпекових гарантій навіть не зважаючи на те, що обидві країни є підписантами Будапештського меморандуму.

8. Питання “зеленого переходу” економіки – першість ЄС

“Зелений перехід” як один з пріоритетів ЄС є ресурсомісткий та затратним процесом. Першість КНР у видобуванні та переробці рідкоземельних копалин дає Пекіну додаткові важелі впливу на цей процес. У цьому контексті Україні варто провести консультації з ЄС та виробити спільну стратегію співпраці з Китаєм. За умови, якщо ЄС вирішить сфокусуватися на альтернативних КНР постачальниках таких ресурсів, Україні доречно вести з ЄС переговори щодо фінансування різниці у ціні, яка може виникнути, і включати відповідні питання до порядку денного “зеленого діалогу” ЄС – Україна. Доречно також інвестувати у відповідний власний видобуток та перероб